

Als de rook om je hoofd is verdwenen

In de week volgend op 8 augustus is de beurswaarde van Philip Morris met zo'n 15% gedaald. Oorzaak van de paniek onder beleggers was de toekenning van een schadevergoeding van \$ 750.000 aan het echtpaar Carter in Florida omdat de man in 1991 longkanker had gekregen. De jury wees de aanklacht toe dat de man jarenlang door de fabrikant van Lucky Strike misleid was over de gevaren van het roken. Voordien hadden in dergelijke zaken de producenten steeds aan het langste eind getrokken. Wat is er veranderd?

Eisers in dit soort zaken hebben met twee problemen te maken. Ten eerste bestaat er geen deterministisch verband tussen roken en diverse ziektes, zodat een individu niet kan bewijzen dat zijn ziekte (of dood) aan het roken te wijten is. Ten tweede geldt dat rationele burgers zelf voor hun doen en laten verantwoordelijk zijn. Zij weten dat roken een risicovolle consumptie is, ze kunnen zelf de afweging maken of ze het risico al dan niet willen lopen.

Hoe risicovol is roken eigenlijk? Er is wel degelijk een statistisch verband tussen roken en diverse ziektes. Van alle sterftegevallen ten gevolge van longkanker is 85% toe te rekenen aan roken¹. Rokers sterven gemiddeld 6,5 jaar eerder. Rook smakelijk. Gegeven dit statistische verband kan het eerste probleem worden opgelost door als groep op te treden. Een aantal van deze 'class action suits' loopt momenteel nog.

Het feit dat roken een vrije keuze is lijkt de tabaksproducenten een comfortabele positie te geven. De consument is immers goed geïnformeerd over de risico's die aan het roken verbonden zijn. Sinds 1966 beschrijft op verzoek van de 'surgeon general' elk pakje sigaretten dit risico in niet mis te verstane bewoordingen.

De vraag is echter of de boodschap "roken schaadt uw gezondheid" effectief is. Leidt deze ertoe dat rokers de risico's correct inschatten? Beantwoord voor u verder leest eerst de volgende vraag: hoeveel van elke 100 rokers krijgen er uiteindelijk longkanker? In de VS is het gemiddelde antwoord 42,6, waarbij rokers een gemiddeld antwoord van 36,8 geven². Hier is sprake van een zekere mate van rationaliteit: hoe kleiner men de kans inschat, hoe eerder men rookt. Echter, beide antwoorden zijn faliekant onjuist. Het daadwerkelijke aantal ligt ergens tussen 5 en 10. Opmerkelijk is dat 90% van de bevolking de kans (veel) te groot inschat. De verklaring is tweeledig. Kleine kansen worden altijd overschat en hetzelfde geldt voor risico's waaraan veel publiciteit wordt gegeven.

Het bovenstaande werpt nieuw licht op de reclamecampagne "Passief roken in perspectief", die Philip Morris dit voorjaar voerde met als doel aan te tonen dat de risico's verbonden aan het passief roken niet groter zijn dan die verbonden aan het eten van één koekje per dag. Wellicht was het verschaffen van informatie over de risico's van actief roken effectiever geweest. De gevoerde campagne werkte, juist omdat ze veel aandacht trok (de Reclame Code Com-

missie vond ze misleidend) vermoedelijk averechts. Mensen werden opnieuw op de risico's van roken gewezen en overschatten deze vermoedelijk nu nog meer dan voorheen.

Terug naar de VS. De reden dat de jury dit keer anders besliste was dat zij het argument accepteerde dat de heer Carter geen vrije keuze had. Carter argumenteerde dat, hoewel hij wist dat roken slecht was, hij niet kon stoppen omdat hij aan de nicotine verslaafd was. Tijdens de rechtszaak kwamen documenten boven tafel die aantoonde dat de fabrikanten al in de jaren vijftig van dit verslavende effect op de hoogte waren, terwijl zij nog in 1994 onder ede hadden verklaard dat nicotine niet verslavend is. Carter kon bijgevolg de producenten van misleiding beschuldigen.

Dat juist deze informatie over het verslavende effect het verschil uitmaakt, is voor economen moeilijk te accepteren. Iedereen weet dat het moeilijk is met roken te stoppen. (Juist vanwege deze verslavende werking zijn tabaks aandelen geliefd bij beleggers als defensieve waarden.) Op het moment dat iemand met roken begint moet hij dus geacht worden volledig op de hoogte te zijn van de risico's die hij (later) loopt en als rationeel burger calculeert hij deze mede in. Becker en Murphy hebben overtuigend aangetoond dat verslavende goederen niet fundamenteel verschillen van andere³. "Addictions, even strong ones, are usually rational in the sense of involving forward-looking maximization with stable preferences. Our claim is even stronger: a rational framework permits new insights into addictive behavior." Het wordt interessant de verklaringen van de deskundigen in het hoger beroep van de Carter-zaak te volgen.

Na het zomerreces bespreekt de Tweede Kamer de nota Tabaksontmoedigingsbeleid van het kabinet. Wat zou de rol van de overheid moeten zijn? Kan zij volstaan met informeren of is een actief ontmoedigingsbeleid gewenst? Als burgers rationeel zijn volstaat informatieverschaffing, maar aan de andere kant geldt dat 95% van degenen die met roken beginnen jonger dan 18 jaar zijn en dus misschien de effecten niet volledig doordenken. Hoge accijnzen kunnen vooral dat gebruik bij de jeugd ontmoedigen. Uit het onderzoek van Moore mag men overigens concluderen dat een verhoging van de tabaksaccijnzen met 10% in Nederland tot zo'n 350 minder doden op jaarbasis zou leiden. Is dit positief?

E.E.C. van Damme*

1. M.J. Moore, Death and tobacco taxes, *Rand Journal*, 1996, blz. 415-428.

2. W.K. Viscusi, Do smokers underestimate risks?, *Journal of Political Economy*, 1990, blz. 1253-1269.

3. G. Becker en K. Murphy, Rational addiction, *Journal of Political Economy*, 1988, blz. 675-700.

* De auteur is verbonden aan CentER van de Katholieke Universiteit Brabant.